

ГАЛИНА КАЛІНІЧЕВА

Київський університет імені Бориса Грінченка

вул. Тимошенка, 13-Б, 04212 Київ, Україна

h.kalinicheva@kubg.edu.ua, ORCID 00 00-0002-7978-1844

АКАДЕМІЧНА АВТОНОМІЯ: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТУ ЗА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Динамічні зрушення у соціально-політичному житті, євроінтеграційні прагнення України та розвиток демократичного суспільства детермінували низку реформаційних змін у системі національної вищої освіти, що вплинуло на поширення академічних свобод та інституційної автономії університетів. У статті вказується на роль університетської автономії та її виміри; розкривається зміст академічної автономії; зосереджується увага на одному з її складників – рейтинговому оцінюванні професійної діяльності науково-педагогічних працівників.

Метою статті є визначення ролі академічної автономії як необхідної умови для здійснення рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників університету й обґрунтування значення такої самооцінки в системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

У статті вказується на зв'язок рейтингового оцінювання науково-педагогічних працівників з місією, візією та стратегією розвитку університету. Зазначається, що рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників університету є багаторівневим, інтегрованим та складноструктурованим процесом, метою якого є моніторинг рівня забезпечення якості вищої освіти в університеті та розроблення й обґрунтування управлінських рішень щодо її підвищення.

На підставі порівняння нормативних документів та відкритих джерел в мережі Інтернет українських університетів із різних регіонів України, серед яких є й університети, що увійшли до рейтингу QS World University Rankings 2022, здійснено аналіз рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Студіювання методик самооцінювання уможливив виявлення як спільних критеріїв та підходів, так і певної специфіки у рейтинговій політиці закладів вищої освіти, що свідчить про інституційну автономію українських університетів. Узагальнення практики реалізації рейтингової оцінки діяльності науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти України дає ключ до розуміння існуючих проблем та невикористаних резервів у внутрішній системі та процесі забезпечення якості вищої освіти.

Подальше вивчення практики рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти та

врахування набутого досвіду сприятиме оптимізації системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Ключові слова: автономія університету; академічна автономія; внутрішня система забезпечення якості, науково-педагогічні працівники; рейтингове оцінювання; управлінські рішення; якість вищої освіти.

© Калінічева Галина, 2022

Вступ. Завершення третьої, цифрової революції, що розпочалася у другій половині ХХ століття, та розвиток Industry 4.0 – провідного тренду «четвертої промислової революції», яка відбувається нині, детермінували зміни в інституційному функціонуванні закладів вищої освіти. Задля забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти, яка визначається можливістю її адаптації до мінливих змін зовнішнього середовища, університети постали перед необхідністю внесення змін у традиційну систему управління та функціонування за принципами ринкових відносин.

На думку В. Огнев'юка, «рушієм трансформації українського університету впродовж наступного десятиліття, що сприятиме його переходу до якісно нового рівня академічного буття або смерті, стане подолання суперечності між: зростаючими запитами соціуму та інституційною неспроможністю задовольнити ці запити; технологічними викликами експонентного розвитку та обмеженими можливостями перебування у тренді інновацій; зміною парадигми суспільно-економічних відносин і спроможністю не тільки знаходити адекватні відповіді, а й виробляти нові смисли буття» (Огнев'юк, 2018, с. 3).

Глобалізаційні процеси у світі, міжнародна конкуренція, стрімке формування суспільства знань актуалізують посилення уваги до вищої освіти та ролі університетів у суспільному житті. Соціальна відповідальність університетів у нинішніх умовах, серед іншого, передбачає інституційну самостійність у формуванні та втіленні своєї місії, візії, стратегії розвитку. Із прийняттям 2014 року Закону України «Про вищу освіту» особливої актуальності набула проблема автономії закладів вищої освіти, що

пояснюється суспільним запитом на соціально відповідальні у довгостроковій перспективі університети та підприємницькі заклади вищої освіти, які, маючи інституційну автономію, здатні до ініціатив, інновацій та їхнього впровадження в освітній, науковий та виробничий процес. Університетська автономія є не самоціллю, а природнім способом реалізації лідерського потенціалу університетів, метою і засобом їхнього врядування. Автономія ЗВО виступає важливою передумовою реалізації університетами своїх місій в умовах розбудови суспільства знань та є одним із чинників ефективної діяльності університетської спільноти.

Трендом сучасного розвитку вищої освіти на Європейському континенті постає якість, досконалість викладання та навчання. Від рівня знань, вмінь, педагогічної майстерності, відповідальності та наукових пошуків університетських викладачів залежить академічна атмосфера у закладах вищої освіти. Будучи активними суб'єктами освітнього процесу та системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, науково-педагогічні працівники безпосередньо впливають на якість та конкурентоспроможність університетської освіти.

Актуалізує дослідження заявленої проблеми й той факт, що в Україні на законодавчому рівні передбачено проведення щорічного оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та оприлюднення результатів самооцінки на офіційному веб-сайті університету (Закон України «Про вищу освіту», 2014, ст. 16). Затвердження в Україні у 2021 році професійного стандарту «Викладачі закладів вищої освіти», в якому визначено перелік необхідних фахових компетентностей, детермінує комплексне оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників (далі – НПП).

Аналіз наукових публікацій. Проблема університетської автономії у науковому середовищі нині є однією із активно досліджуваних, обговорюваних та дискусійних. Ґрунтовний аналіз видів та рівня університетської автономії в європейських країнах був репрезентований у

виданнях Європейської асоціації університетів (European University Association – EUA): *Managing the university community: exploring good practice* (2007), *University Autonomy in Europe* (2009), *Institutional diversity in European higher education. Tensions and challenges for policy makers and institutional leaders* (2009), *University Autonomy in Europe II. The Scorecard* (2011), *University Autonomy in Europe III. The Scorecard* (2017), *University Autonomy in Europe III. Country Profiles* (2017), *Efficiency, Effectiveness and Value for Money at Universities. A Ustream Report* (2019), *Institutional transformation and leadership development at universities. A mapping exercise Report from the Innovative Leadership and Change Management in Higher Education project (NEWLEAD)* (2021).

У наукових дослідженнях сучасних зарубіжних науковців порушується широке коло питань, пов'язаних з університетською автономією: роль фінансової автономії університетів у Фінляндії та вироблення стратегії, спрямованої на конкурентоспроможність та лідерство (Kohtamäki, V., 2020), роль і фінансування елітних приватних університетів у США та проблеми збереження фінансової автономії (Meyer H.-D, Zhou K., 2017); обґрунтування державного втручання з метою захисту автономії університетів задля підвищення ефективності вищої освіти для національного розвитку країн Латинської Америки (Mendoza P., 2020) та ін.

Увага зарубіжних науковців спрямована також на дослідження ролі академічної автономії у викладанні та дослідженнях, академічної взаємодії з бізнесом у питаннях формування освітньої програми, академічної мобільності та формування необхідних компетентностей у студентів (Orazbayeva B., van der Sijde P., Baaken T., 2021); інституційної автономії та спроможності управління вищою освітою в країнах Південної Азії (Shin J.C., Li X., Nam I., Buun B.-K., 2021); реструктуризації управління вищими навчальними закладами в Португалії та сприйняття професіоналами змін в інституційному управлінні, відносини між викладачами та непедагогічними кадрами, рівні професійної автономії викладацького персоналу (Carvalho T., Videira P., 2019)

тощо.

Чільне місце у наукових розвідках зарубіжних вчених посідають проблеми академічного професіоналізму, професійної самоаутентичності викладачів, дотримання академічних свобод та розвиток професійної майстерності (Hendrickson K.A., Francis K.A., 2018); ставлення студентів до своєї автономії в університеті (Henri D.C., Morrell L.J., Scott G.W., 2018); вплив університетського управління та автономії на управління кампусами (Rymarzak M., den Heijer A., Curvelo Magdaniel F., Arkesteijn M., 2020) та ін.

Українські дослідники зверталися до аналізу університетської автономії в одноосібних (Мокляк В., 2017) та колективних монографіях («Академічні свободи, університетська автономія та освіта для сталого розвитку», 2009; «Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні», 2014; «Автономія та врядування у вищій освіті», 2015; «Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів фінансової автономії закладів вищої освіти», 2020 та ін.), наголошуючи, що університетська автономія є рушієм конкурентоспроможності та привабливості закладу вищої освіти як на національному, так і міжнародному рівні.

Комплексне дослідження параметрів, моделей та механізмів автономії закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг здійснено у науковій статті О. Верденхофа, І. Каленюк, Л. Цимбал (Верденхофа, Каленюк, Цимбал, 2018). Аналізу стану впровадження автономії в українських закладах вищої освіти присвятили свої дослідження О. Власюк та Т. Дараган (Власюк, Дараган, 2020, 2021), І. Власова (Власова, 2018). Становленню інституційної автономії системи вищої освіти України у цілому та розвитку організаційної автономії ЗВО зокрема присвячено дослідження В. Дериховської та С. Степуріної (Дериховська, Степуріна, 2018). Н. Грабовенко здійснено аналіз основних міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію автономії закладів вищої освіти (Грабовенко, 2021). Практиці працевлаштування науково-педагогічних працівників в умовах кадрової

автономії університету присвячено дослідження Ю. Скиби (Скиба, 2021). Досвід національних закладів вищої освіти в оцінюванні діяльності науково-педагогічних працівників в умовах автономії університету проаналізовано О. Ярошенко (Ярошенко, 2021).

Різним аспектам університетської автономії присвячені також дослідження українських науковців І. Аксьонової, Л. Антонюк, О. Бровко, Я. Ганіткевича, Н. Давидової, Л. Засекіної, С. Калашнікової, Т. Костюк, А. Крисоватого, В. Лугового, В. Мокляка, О. Панич, О. Раєвської, О. Слюсаренко, Ж. Таланової та ін. Українські науковці сходяться у думці, що стратегічно важливим є налагодження ефективної системи управління інституційною автономією, яка б орієнтувалася на перспективи і можливості, що відкриває університетська автономія, задля отримання конкурентних переваг з огляду на виклики зовнішнього і внутрішнього середовища.

Попри активний інтерес зарубіжних і українських дослідників до проблеми автономії університетів у сучасному суспільстві і наявності численних тематичних наукових публікацій, потребують подальшого дослідження складові елементи академічної, організаційної, кадрової, фінансової автономії національних закладів вищої освіти, оскільки в українській практиці подекуди теорія не підкріплюється практикою, а окремі питання залишаються дискусійними. Зокрема, потребує подальшого дослідження практика рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників університетів.

Мета статті – визначення ролі академічної автономії як необхідної умови для здійснення рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників університету й обґрунтування значення такої самооцінки в системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Методологія дослідження. В основу методології покладено *концепцію* університетської автономії Європейської асоціації університетів, викладену у Лісабонській декларації (Lisbon Declaration, 2007). Згідно визначення EUA, університетська автономія розглядається як спроможність університетів

ухвалювати рішення щодо чотирьох напрямів діяльності – організаційних структур, фінансових питань, управління персоналом і академічних справ. Методологічним орієнтиром для нас є чотиривимірна *модель* інституційної автономії та деталізація змісту кожної із чотирьох складових університетської автономії. Організаційний, фінансовий, кадровий, академічний виміри університетської автономії взаємопов'язані між собою та мають певні елементи й індикатори, за якими в межах ЕУА здійснюються обстеження рівня автономності закладів вищої освіти в країнах Європи (у т.ч. й України).

Методологія нашого дослідження спирається на *принципи* системності, детермінізму, комплексності, розвитку та ґрунтується на міждисциплінарному підході. У процесі наукової розвідки нами було застосовано *методи* систематизації, порівняння, узагальнення, компаративного аналізу, контент-аналізу для встановлення спільних рис і специфіки у процедурі рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників українських університетів. Джерельну базу складають нормативні документи закладів вищої освіти України щодо оцінювання професійної діяльності НПП, наявні у відкритому доступі.

Результати дослідження.

Університетська автономія як відповідь на виклики часу та умова рейтингового оцінювання професійної діяльності викладачів.

Визначені Лісабонською декларацією 2007 р. чотири компоненти інституційної автономії (організаційна, фінансова, кадрова та академічна) були спрямовані на формування правил функціонування університету у нових умовах, на досягнення певного консенсусу між державним регулюванням і ринковим механізмом. Саме формування автономії у системі вищої освіти в розвинених країнах світу забезпечило оптимальний баланс та ефективний розподіл обов'язків між державою та соціально відповідальними університетами. Слушною вважаємо думку колег, що «університети як важливий елемент системи формування соціального капіталу країни стають перехрестям соціального співробітництва, формують навколо себе атмосферу

соціальної довіри, служать формуванню справедливого суспільства» (Проценко, Бульвінська, Мельниченко, Хархула, 2021, с. 46).

В Україні принципи автономії закладів вищої освіти було закріплено в Хартії університетів України «Академічні свободи, університетська автономія та освіта», підписаній у 2009 році під час Ольвійського форуму (Хартія університетів України: академічні свободи, університетська автономія та освіта, 2009). Нині *університетська автономія* визначається в Україні як «самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів» у межах, встановлених Законом України «Про вищу освіту» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, Ст.1 п.1).

Академічна автономія університету полягає у набутті та розширенні закладом вищої освіти певних компетенцій – можливості визначення рівня набору студентів та їх загальної чисельності, а також їх відбору на різні рівні підготовки; визначення змістовного наповнення освітніх програм на різних рівнях навчання; відкриття або закриття освітньої програми; визначення основного змісту освітньої програми; вибору мови навчання; обрання механізмів та провайдерів забезпечення якості, розроблення критеріїв оцінки якості. За даними Європейської асоціації університетів, Україна посідає 23 місце з можливих 30 серед європейських університетів (University Autonomy in Europe II. The Scorecard, 2011; University Autonomy in Europe III The. Scorecard, 2017). Репрезентативний аналіз стану розвитку академічної автономії в університетах України на сучасному етапі здійснено О. Власюк та Т. Дараган, які на підставі отриманих результатів дослідження роблять висновок, про те, що впровадження університетської автономії в національній системі вищої освіти здійснюється з великим побоюванням і недовірою та має свою специфіку (Власюк, Дараган, 2020, 2021).

Окрім реалізації академічних свобод, академічна автономія полягає і у

свободі вибору науково-педагогічними, науковими і педагогічними працівниками своєї професійної та наукової траєкторії (вибір методики викладання, напрямів наукового дослідження, підвищення кваліфікації, професійного самовдосконалення тощо), які були б спрямовані на підвищення якості вищої освіти. Водночас, забезпечення академічних свобод науково-педагогічним працівникам передбачає і створення інструментів їхньої об'єктивної оцінки за певними критеріями.

Академічна автономія, спрямована на підвищення якості вищої освіти і наукової діяльності, є дієвим інструментом системи внутрішнього забезпечення якості освітніх послуг. Одним із елементів академічної автономії, як зазначалося вище, є обрання механізмів та розроблення критеріїв оцінки якості. Зокрема, нині в українських університетах широко використовується практика рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників як один із критеріїв в системі внутрішнього забезпечення оцінки якості вищої освіти.

Рейтингове оцінювання НПП, за визначенням О. Ярошенко, «це процес і результат оцінки його професійної діяльності за конкретний період і порівняння досягнутого з результатами колег» (Ярошенко, 2021, с. 135).

Рейтингове оцінювання якості професійної діяльності НПП є багаторівневим, інтегрованим та складноструктурованим процесом, метою якого, як правило, є дослідження рівня забезпечення якості вищої освіти в університеті та розроблення й обґрунтування управлінських рішень щодо її підвищення. Задля досягнення вказаної мети у процесі реалізації самооцінки варто зважати на інформаційну, компаративну, регулюючу, соціальну й мотиваційну функції. В нинішніх умовах «тільки спроможний підпорядковувати свою діяльність новим завданням, викликам, можливостям і цілям університет матиме шанси успішно працювати в новоствореній реальності. Для цього він має опанувати роль провайдера випереджувальних змін, насамперед, у сенсі підготовки людини до життя в новій реальності» (Огнев'юк, 2018, с. 14).

Рейтингове оцінювання науково-педагогічної діяльності викладачів в університетах України як елемент системи внутрішнього забезпечення якості.

У процесі дослідження нами було проаналізовано нормативні документи та інформацію на офіційних сайтах 8 класичних університетів з різних регіонів України. Першу четвірку склали університети, що увійшли до рейтингу QS World University Rankings 2022: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (511-520 позиція), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (601-650), Сумський державний університет (701-750), Львівський національний університет імені Івана Франка (1001-1200) (QS World University Rankings 2022). До другої четвірки ми обрали Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Донецький національний університет імені Василя Стуса (переміщений у м. Вінницю), Запорізький національний університет, Київський університет імені Бориса Грінченка – університети з різних регіонів України, які посідають різні позиції у міжнародних і національних рейтингах, проте мають незаперечний авторитет і лідерський потенціал.

Інституційна автономія університетів та орієнтація на забезпечення якості вищої освіти обумовила розроблення закладами вищої освіти локальних нормативних документів, в яких вони самостійно визначають стратегію розвитку, шляхи досягнення стратегічних цілей, а також мету, завдання, методику, критерії, показники та інструменти стимулювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників. Як правило, у кожному досліджуваному ЗВО введено в дію затверджені Вченою радою (відповідно до Стратегічного плану розвитку університету) нормативні документи на зразок «Положення про внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти», «Положення про рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників», в яких зазначаються критерії та показники якості, дається визначення поняття рейтингу, вказується мета рейтингового оцінювання НПП, порядок організації та методика його проведення, критерії,

розрахунок та результати. Оцінюванню підлягає навчальна, методична, наукова та організаційна (лідерська) діяльність НПП університету. Рейтингове оцінювання професійної діяльності НПП є важливою складовою запровадження внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти університету, стимулювання підвищення їхньої кваліфікації, професіоналізму та розвитку творчої ініціативи. Згідно оприлюднених на сайтах документів ЗВО, в університетах поширена практика диференційованої оплати праці відповідно до показників щорічних рейтингів.

Лідером рейтингу QS World University Rankings 2022 серед українських закладів вищої освіти став Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, який стратегічним завданням освітньої та наукової діяльності вбачає відповідність сучасним світовим стандартам якості, гарантує наявність потужної практичної складової і завдяки цьому забезпечує конкурентоспроможність своїх випускників. Відповідно до «Порядку визначення рейтингів науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна», оцінка результативності роботи професорсько-викладацького персоналу університету є частиною системи забезпечення якості університетської освіти і має слугувати стимулюванню професійної діяльності науково-педагогічних працівників, спрямовуючи їхню діяльність на розв'язання актуальних для університету завдань у навчально-методичній та науково-дослідній діяльності. Рейтингове оцінювання проводиться за результатами онлайн-звітування НПП у поточному навчальному році в терміни, визначені розпорядженням ректора. Оцінюється навчально-методична, науково-дослідна робота та підготовка наукових кадрів. Зауважимо, що у вказаному нормативному документі регламентується зокрема перелік міжнародних видавництв, опублікування монографії (розділу у монографії) в яких НПП університету, визнається для врахування в рейтингових показниках (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна).

Інформація, розміщена на офіційному сайті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, переконливо демонструє конкурентні переваги цього закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг, які обумовлені інституційною автономією, забезпеченням якості вищої освіти, інноваційними науковими розробками та трансфером технологій, диференційованим підходом в оплаті праці професорсько-викладацького складу відповідно до рейтингових показників. У «Положенні про організацію освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» зазначається, що оцінювання науково-педагогічної (педагогічної) діяльності викладачів Університету здійснюється щорічно. Система оцінювання включає кількісні та якісні показники всіх видів роботи НПП. Основними індикаторами ефективності участі в освітньому процесі є: якість проведення навчальних занять; рівень прогресу студентів; якість оцінювання успішності студентів; рівень навчально-методичних розробок; підвищення кваліфікації; участь у методичній роботі кафедр, факультетів/інститутів, Університету, МОН України, НАЗЯВО України та АК України; участь у роботі з організації освітнього процесу; участь у профорієнтаційній роботі; участь в інших заходах/роботах/проектах, що спрямовані на підвищення рівня якості освіти в Університеті, ефективності його діяльності тощо. Результати оцінювання діяльності НПП (із диференціацією за посадами та з урахуванням специфіки структурних підрозділів) є основною підставою для прийняття управлінських рішень про подовження перебування на посаді, заохочення, накладання дисциплінарних стягнень, дострокове припинення трудових відносин тощо.

Відповідно до «Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» та інших нормативних документів, обов'язковим складником організації роботи університету є стимулювання НПП, які беруть активну участь в освітньому процесі, демонструють високі результати професійної діяльності та є лідерами у рейтинговому оцінюванні. Стимулювання НПП КНУ імені Тараса Шевченка, окрім матеріального заохочення (у тому числі –

за публікаційну активність) реалізується також у формі представлення до урядових і відомчих відзнак; відзнак ректора, Вченої ради, факультетів та інститутів КНУ; премії імені Тараса Шевченка Київського національного університету імені Тараса Шевченка тощо (Київський університет імені Тараса Шевченка).

Сумський державний університет входить до 3% провідних університетів світу та класифікується як університет із високою дослідницькою продуктивністю. Забезпеченню конкурентоспроможності університету сприяють інституційна автономія, високий рівень врядування, професіоналізм і компетентність науково-педагогічного й адміністративного персоналу, здатність працювати на випередження та швидко реагувати на відповідні зміни. Відповідно до «Положення про систему забезпечення якості вищої освіти Сумського державного університету», об'єктами оцінювання кваліфікації викладачів є: науково-методичний рівень проведення навчальних занять; якість організації освітнього процесу з певної освітньої компоненти; навчальні досягнення здобувачів вищої освіти; виконання кваліфікаційних вимог, наукової та професійної активності.

Поширення кращого досвіду, додаткова мотивації НПП в університеті здійснюється через запровадження низки конкурсів: «Кращі науково-педагогічні працівники Сум ДУ», «Педагогічні інновації Сум ДУ», «Інновації ІКТ для сучасної освіти ICT4EDU», «Кращий викладач очима студентів», «Розроблення електронного контенту масових відкритих онлайн-курсів», з апробації моделі змішаного навчання, на кращу колекцію навчальних матеріалів, опублікованих у відкритому доступі на OpenCourseWare та інших. За результатами вищезазначених заходів адміністрацією ухвалюються конкретні управлінські рішення, спрямовані на підвищення якості вищої освіти університету.

Процедури та критерії визначення результатів діяльності професорсько-викладацького складу деталізовані у «Порядку проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників

Сум ДУ та укладення з ними трудових договорів (контрактів)», який передбачає оцінювання ефективності роботи за попередній період. Відповідна «Інформаційна довідка викладача» відіграє роль аналога його академічного профілю.

В університеті впроваджена розгалужена, багатовекторна система стимулювання НПП (щомісячне та щорічне преміювання за результатами та підсумками роботи, за публікаційну активність у виданнях, що індексуються базами даних Scopus та/або Web of Science, за видання підручників, навчальних посібників та монографій, за впровадження в освітній процес сучасних технологій тощо). Ефективність та результативність діяльності НПП за багатьма складовими рейтингового оцінювання враховується також при нормуванні навчального навантаження професорсько-викладацького складу Сум ДУ. Найбільш значущі досягнення працівників університету відзначаються присвоєнням звань «Заслужений професор Сум ДУ», «Заслужений науково-педагогічний працівник Сум ДУ», «Заслужений працівник Сум ДУ», «Почесний ректор» із забезпеченням відповідного матеріального заохочення (Сумський державний університет).

У Львівському національному університеті імені Івана Франка оцінювання професійної діяльності НПП проводиться відповідно до індикаторів якості, зазначених у «Положенні по систему внутрішнього забезпечення якості у Львівському національному університеті імені Івана Франка». Оцінюванню підлягають педагогічна майстерність викладача, врахування думки здобувачів вищої освіти при оцінювання діяльності НПП, моніторинг та оцінка наукової діяльності, підвищення кваліфікації, міжнародна академічна мобільність, участь у міжнародних грантових програмах, впровадження наукових досліджень у виробництво та їх комерціалізація тощо. У «Положенні про оцінювання роботи та визначення рейтингів наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників» конкретизується оцінка в балах за виконання різних видів роботи: навчальної та навчально-методичної, науково-дослідної та інноваційної, організаційної та

виховної. За нашим баченням, заявлений алгоритм оцінювання в балах дуже близький до тексту скасованого наказу МОН України № 450 від 07.08.2002 «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів». Проте зауважимо, що в рамках інституційної автономії, університет має право самостійно визначати методику та критерії оцінювання якості професійної діяльності персоналу. Рейтинги НПП ЛНУ імені Івана Франка є основою для визначення рейтингів кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів університету (Львівський національний університет).

У «Положенні про рейтингове оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників, кафедр та факультетів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара» вказується, що рейтингове оцінювання професійної діяльності НПП є складовою внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти й освітньої діяльності та формою визначення рівня професійної компетентності та ефективності роботи викладачів. Рейтингове оцінювання здійснюється за кожен навчальний рік (10 місяців). Для обробки, аналізу та узагальнення інформації щодо рейтингового оцінювання НПП створено інформаційну базу «Рейтинг викладача». За результатами рейтингового оцінювання професійної діяльності НПП, визначається рівень його професійної компетентності та ефективності роботи на займаній посаді (в цілому та за видами діяльності). Цей рівень може бути визнаний як високий, достатній або низький. Підставою для матеріального і морального заохочення є визнання високого рівня професійної компетентності та ефективності роботи НПП. Низькі результати рейтингового оцінювання є підставою для попередження НПП про неповну відповідність займаній посаді та розгляду у подальшому питання про дострокове припинення дії укладеного з ним трудового договору (контракту) (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара).

У відповідності до «Положення про рейтингування показників діяльності науково-педагогічних працівників, кафедр, факультетів в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», індикаторами персонального рейтингу НПП є виконання певних видів робіт за навчально-методичним, науковим, інноваційним, організаційним та виховними напрямками. Розрахунок персонального рейтингу НПП відбувається шляхом заповнення електронної анкети, яку затверджує завідувач кафедрою, на внутрішньому корпоративному сайті Університету. Вартими уваги є пункти цього Положення, в яких зазначається персональна відповідальність за подання недостовірної інформації. Так, у випадку виявлення фактів подання НПП неправдивої інформації – вона вилучається із загального рейтингу НПП і кафедри, а у разі виявлення фактів подання кафедрою неправдивої інформації – вилучаються із загального рейтингу НПП і кафедри показники персонального рейтингу завідувача кафедри. За високі рейтингові показники діяльності передбачено матеріальне заохочення в рамках фонду заробітної плати (Донецький національний університет імені Василя Стуса).

У Запорізькому національному університеті рейтингове оцінювання професійної діяльності НПП є одним із важливих елементів системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та виступає інструментом для отримання об'єктивної інформації для ухвалення управлінських рішень як на рівні ректорату, так і в діяльності окремих факультетів і кафедр, а також є чинником мотивації співробітників. Оприлюднені на сайті ЗНУ критерії рейтингу є результатом широкого громадського обговорення та опрацювання робочою групою численних зауважень і пропозицій, що надходили від науково-педагогічних працівників, кафедр і факультетів. Маємо зауважити, що основні акценти при формуванні критеріїв рейтингової оцінки НПП в ЗНУ розроблено у відповідності до настанов і підходів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітніх програм; формульного фінансування ЗВО; наукометричних показників, проєктної і грантової роботи. Враховано також нові моделі науково-організаційної

діяльності, зокрема започаткування разових вчених рад для атестації PhD. Процедура щорічного рейтингового оцінювання в ЗНУ здійснюється в електронній формі. Вся інформація підлягає перевірці, і у разі виявлення факту фальсифікації чи фабрикації даних за окремою позицією – загальна рейтингова оцінка НПП оцінюється як нульова. Визначення рейтингу здійснюється у межах трьох груп: «Професори», «Доценти», «Асистенти, викладачі, старші викладачі». Результати рейтингового оцінювання є підставою для матеріального стимулювання та беруться до уваги при вирішенні кадрових питань, укладенні контрактів та розподілі навчального навантаження (Запорізький національний університет).

У Положенні про щорічне рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних і наукових працівників Київського університету імені Бориса Грінченка «Лідер року» метою впровадження рейтингу визначено підвищення мотивації професорсько-викладацького персоналу до розвитку їхнього лідерського потенціалу заради служіння здобувачам вищої освіти. Рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних і наукових працівників Університету «Лідер року» проводиться щорічно за результатами календарного року на підставі даних електронної системи «Е-портфоліо», що самостійно заповнюється НПП упродовж року. Внесення результатів діяльності НПП до системи «Е-портфоліо», бази реєстрів діяльності, інституційного репозиторію здійснюється відповідно до Переліку показників та вагових коефіцієнтів оцінювання результатів діяльності НПП/НП у Конкурсі «Лідер року», затвердженого на поточний календарний рік. Рейтинг формується шляхом опрацювання даних, які оновлюються в електронній системі «Е-портфоліо» кожним НПП, що несе персональну відповідальність за достовірність внесених даних. Відповідно до рейтингу визначаються переможці Конкурсу «Лідер року» у номінаціях: 1) з-поміж науково-педагогічних та наукових працівників: – доктор та/або професор; – кандидат та/або доцент; – НПП/НП без наукового ступеня та без вченого звання; 2) з-поміж кафедр/НДЛ; 3) з-

поміж інститутів/факультетів. Маємо відзначити критерії, зазначені у Переліку показників та вагових коефіцієнтів, за якими оцінюється лідерський потенціал НПП КУБГ, а саме – акцент на публікаційній активності у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами, зокрема у Scopus/ Web of Science, участі у міжнародних наукових проєктах та програмах академічної мобільності, рейтингу викладачів серед студентів, підготовці студентів-переможців у наукових/навчальних/ творчих/мистецьких/ спортивних змаганнях, підвищенні кваліфікації, використанні ЕНК тощо (Київський університет імені Бориса Грінченка).

Порівняльний аналіз рейтингового оцінювання професійної діяльності НПП в університетах України презентований у нижченаведеній таблиці.

Таблиця 1.

Рейтингове оцінювання професійної діяльності НПП в університетах в системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти

	ХНУ	КНУ	СумДУ	ЛНУ	ДНУ	ДонНУ	ЗНУ	КУБГ
Наявність нормативних документів щодо системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, рік затвердження	+ 2021	+ 2019	+ 2021	+ 2019	+ 2020	+ 2020	+ 2020	+ 2017- 2021
Наявність нормативних документів щодо рейтингового оцінювання професійної діяльності НПП, рік затвердження	+ 2018	+ 2018, 2020	+ 2021	+ 2017	+ 2022	+ 2020	+ 2021	+ 2020, 2021
Перегляд та внесення коректив та уточнень до Положень	+							
Періодичність проведення рейтингового оцінювання	Щорічно за академічний рік	Щорічно за календарний рік	Щорічно за академічний рік	Щорічно за календарний рік	Щорічно за академічний рік	Щорічно за календарний рік	Щорічно за академічний рік	Щорічно за календарний рік
Наявність структурного підрозділу, відповідального за процедуру рейтингового оцінювання	+							
Використання ІКТ у процедурі рейтингового	+							

оцінювання професійної діяльності НПП								
Види роботи НПП, що піддаються рейтинговому оцінюванню	навчальна, методична, наукова, організаційна (інноваційна, виховна, профорієнтаційна, лідерська) діяльність							
Наявність критеріїв рейтингового оцінювання	+							
Акцент на публікаційній активності у виданнях, що індексуються у Scopus / Web of Science та в інших міжнародних наукометричних базах	+							
Наявність власної методики (алгоритму) розрахунку рейтингу	+	+	+	+	+	+	+	+
Диференціація рейтингу за категоріями НПП	+							
Наявність нормативних документів про дотримання академічної доброчесності	+	+	+	+	+	+	+	+
Включення до нормативних документів тези про відповідальність за недостовірне подання інформації		+			+	+	+	+
Опитування здобувачів вищої освіти щодо якості викладання як критерій рейтингового оцінювання	+							
Фінансове і моральне стимулювання високої результативності професійної діяльності НПП	+							
Відображення на сайті індикаторів та показників якості освітньої діяльності НПП і здатності забезпечувати програмні результати навчання для ОП чи ОНП	+	+	+		+	+	+	+
Врахування показників рейтингового оцінювання НПП у процесі ухвалення управлінських рішень	+							

Висновки. Отже, порівняння та аналіз нормативних документів і відкритої інформації на офіційних сайтах українських університетів щодо рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників дає нам підстави для наступних узагальнень та висновків.

1. Академічна автономія українських університетів є визначальною умовою для розроблення і впровадження внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та критеріїв її моніторингу. Рейтингове оцінювання професійної діяльності НПП у закладах вищої освіти України є одним із інструментів забезпечення якості вищої освіти.

2. Академічна автономія університету обумовлює визначення власних критеріїв, підходів і методик розрахунку результатів рейтингового оцінювання професійної діяльності НПП, регламентованих відповідними локальними нормативними документами, до яких періодично вносяться зміни та уточнення.

3. Інституційна автономія університету уможливорює ухвалення управлінських рішень щодо морального і матеріального стимулювання НПП. Високі рейтингові показники є підставою для фінансового та морального відзначення ефективної та результативної професійної діяльності НПП. Водночас, низькі рейтингові показники професійної діяльності НПП беруться до уваги при подовженні/розірванні трудових відносин.

4. Рейтингове оцінювання професійної діяльності НПП проводиться в досліджуваних університетах щорічно. Проте, в одних ЗВО воно здійснюється у поточному *календарному* році, в інших – у поточному *академічному* (навчальному) році. В організаційній структурі кожного університету функціонує підрозділ, який організовує, здійснює, перевіряє, контролює, узагальнює та аналізує процес проведення рейтингового оцінювання. Процедура рейтингового оцінювання здійснюється із широким використанням ІКТ, певних систем та платформ.

5. Рейтингове оцінювання стосується всіх видів роботи НПП: навчальної, методичної, наукової, організаційної. У нормативних документах

досліджуваних українських університетів існують різні підходи до оцінювання результатів її виконання. В одних – за шаблоном раніше існуючих нормативних документів, в інших – із врахуванням зміни нормативно-правової бази, сучасних викликів і завдань університету відповідно до його стратегії розвитку.

6. Визначення рейтингу НПП диференціюється в університетах за посадовими категоріями (доктори наук/ професори, кандидати наук/доценти, НПП без наукового ступеню/вченого звання). В локальних нормативних документах досліджуваних українських університетів вказується на персональну відповідальність НПП за достовірність поданої для рейтингового оцінювання інформації, академічну доброчесність та організацію власної траєкторії наукового та професійного вдосконалення і розвитку.

7. Нині найбільш вагомим показником в системі рейтингового оцінювання обраних нами для дослідження університетів, як правило, є публікаційна активність у виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus / Web of Science, а також у наукових виданнях України категорії А. Високою є вага рейтингових балів також за індекс цитування, h-індекс, академічну мобільність, участь у міжнародних проєктах та міжнародну колаборацію із зарубіжними колегами з освітніх і наукових питань, впровадження результатів інтелектуальної діяльності в освітній процес або виробництво, залучення коштів на проведення наукової діяльності тощо. Проте, ключовим критерієм якості наукового дослідження з *навчально-методичних позицій і реалізації освітніх програм* є включення результатів дослідження в освітній процес, відображення результатів наукових розвідок не тільки в наукових публікаціях, але й у виданнях навчально-методичного характеру.

8. Студентоцентрована парадигма освітнього процесу, орієнтована на забезпечення якості вищої освіти, передбачає постійний зворотній зв'язок із здобувачами вищої освіти. Тому в усіх досліджуваних нами університетах проводиться анкетування студентів щодо якості викладання та їхньої оцінки

викладацької діяльності, яке є одним із критеріїв і важелів у рейтинговому оцінюванні професійної діяльності НПП.

9. Для більшості університетських НПП рейтингування є дієвим засобом розвитку мотивації до вдосконалення педагогічної майстерності та власного наукового потенціалу, що детермінує врахування найефективнішого досвіду рейтингового оцінювання в умовах інституційної автономії університетів. Проте, непрозорість (обмеженість, відсутність нормативних документів) оприлюдненої на сайтах окремих (з обраних для дослідження) університетів інформації унеможлиблює об'єктивну і неупереджену оцінку реальної ситуації.

10. Невикористаними резервами у процедурі рейтингового оцінювання в окремих досліджуваних університетах є недостатнє відображення показників освітньої діяльності: якості викладання, навчально-методичного забезпечення освітньої компоненти, рівня педагогічної майстерності, здатності викладача забезпечити програмні результати навчання для освітньо-професійних чи освітньо-наукових програм, підтвердження достатнього рівня кваліфікації для забезпечення потреб освітнього процесу в межах визначених ОПП чи ОНП тощо.

Отже, академічна автономія університету передбачає баланс між правом вибору критеріїв, підходів, методик у підрахунку результатів рейтингового оцінювання професійної діяльності НПП та відповідальністю університету за якість надання освітніх і наукових послуг. Сприяння прозорості та об'єктивності оцінювання, здорової конкуренції, виявлення проблемних питань і невикористаних резервів у діяльності НПП, кафедр, факультетів, ухвалення управлінських рішень щодо формування системи матеріального і морального стимулювання діяльності НПП, підвищення мотивації ефективності науково-педагогічної праці є запорукою забезпечення системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із науковим студіюванням складових кадрової автономії університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Автономія та врядування у вищій освіті: монографія / за заг. ред. В. І. Лугового, Ж. В. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. 192 с.
- Академічні свободи, університетська автономія та освіта для сталого розвитку. Мовою документів. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 288 с.
- Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів фінансової автономії закладів вищої освіти: аналітичні матеріали у двох частинах / за ред. В. Ковтунця. Київ: Прінтеко, 2020. 336 с.
- Верденхофа О., Каленюк І., Цимбал Л. Параметри та моделі автономії університетів. *Міжнародна економічна політика*, 2018. № 1 (28). С. 109–127.
- Власова І. Автономія університету: теоретичний аспект. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 16. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2018-16-37-44>
- Власова І. Автономія закладів вищої освіти: аналіз ключових європейських і міжнародних документів. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2018. № 1 (5). С. 62–71. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2018-5-1-62-71>
- Власюк О. А., Дараган Т. П. Оптимізація впровадження університетської автономії у вітчизняних закладах вищої освіти – шлях до успішної інтеграції в європейський освітній простір. *Освітня аналітика України*. 2020. № 1 (8). С. 104–115. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-1-104-115>
- Власюк О., Дараган Т. Стан впровадження організаційної автономії у вітчизняних закладах вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 2 (33). С. 60–76. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.5>
- Грабовенко Н. Міжнародні стандарти імплементації автономії закладів вищої освіти. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9. № 1. С. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.15421/152103>

Дериховська В. І., Степуріна С. О. Інформаційно–аналітичне забезпечення управління організаційною автономією ЗВО. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 644–653. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-90>

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Положення про рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників, кафедр та факультетів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. 2022. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/dnu/polozhennya/Nakaz%20%E2%84%9621_21_01_22_Polozhennya_Rejting_ocinuvannya_prof_diyal_NPP.pdf (дата звернення: 10.02.2022).

Донецький національний університет імені Василя Стуса. Положення про рейтингування показників діяльності науково-педагогічних працівників, кафедр, факультетів в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса. 2020. URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2020/10/polozhennya-pro-rejtynguvannya-diyalnosti-npp-kafedr-fakultetiv.pdf> (дата звернення: 09.02.2022).

Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні / за ред. А. Ф. Павленка, Л. Л. Антонюк. Київ: КНЕУ, 2014. 350 с.

Закон України «Про вищу освіту». 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 14.01.2022).

Запорізький національний університет. Критерії рейтингового оцінювання НПП ЗНУ. 2021. URL: <https://www.znu.edu.ua/docs/2021/Reityng.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).

Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Положення про організацію освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. 2018. URL: <https://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/Organization-of-the-educational-process.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).

Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському

національному університеті імені Тараса Шевченка. 2019. URL: <http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Polojennya%20QAS%202019.pdf> (дата звернення: 07.02.2022).

Київський університет імені Бориса Грінченка. Положення про щорічне рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних і наукових працівників Київського університету імені Бориса Грінченка «Лідер року». 2020. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_7/nakaz_199_19.03.2020_.pdf (дата звернення: 07.02.2022).

Львівський національний університет імені Івана Франка. Положення про оцінювання роботи та визначення рейтингів наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників. 2017. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/reg_rating.pdf (дата звернення: 09.02.2022).

Мокляк В. М. Розвиток автономії в університетах України. Полтава: Дивосвіт, 2017. 463 с.

Огнев'юк В. Український університет у добу експонентного розвитку. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2. С. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.1-2.1452>

Проценко О., Бульвінська О., Мельниченко О., Хархула Я. Університетські цінності в закладах вищої освіти України та Республіки Польща: погляд студентів. *Освітологія*. 2021. С. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.105>

Скиба Ю. Працевлаштування науково-педагогічних працівників в умовах кадрової автономії університету: вітчизняні практики. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 3 (34). С. 15-31. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.32>

Сумський державний університет. Положення про систему забезпечення якості вищої освіти Сумського державного університету. 2021. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=8aee6554-1539-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення: 08.02.2022).

- Сумський державний університет. Положення про конкурс «Кращі науково-педагогічні працівники СумДУ». 2021. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=1aa66817-b5d3-e911-9964-001a4be6d04a&kind> (дата звернення: 08.02.2022).
- Сумський державний університет. Положення про конкурс «Педагогічні інновації СумДУ». 2019. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=82e43e84-fd97-e911-9383-001a4be6d04a&kind=122> (дата звернення: 08.02.2022).
- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Порядок визначення рейтингів науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. URL: <https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/polozhennya-reiting-pracivnykiv.pdf> (дата звернення: 07.02.2022).
- Хартія університетів України: академічні свободи, університетська автономія та освіта. *Освіта України*. 2009. 10 липня. С. 5.
- Ярошенко О. Оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників: вітчизняний досвід і вектори розвитку в умовах автономії університетів. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2021. № 1 (11). С. 132–143. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-11-1-132-143>
- Bunescu L., Estermann T. Institutional transformation and leadership development at universities. A mapping exercise Report from the Innovative Leadership and Change Management in Higher Education project (NEWLEAD). Brussels: European University Association, 2021. 58 p.
- Carvalho T., Videira P. Losing autonomy? Restructuring higher education institutions governance and relations between teaching and non-teaching staff. *Studies in Higher Education*. 2019. Volume 44. № 4. P. 762–773. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1401059>
- Estermann Th., Nokkala T. University Autonomy in Europe I. Exploratory study. Brussels: European University Association, 2009. 48 p.
- Estermann Th., Nokkala T. & Steinel M. University Autonomy in Europe II. The Scorecard. Brussels: European University Association, 2011. 82 p.

- Estermann T., Kupriyanova V. Efficiency, Effectiveness and Value for Money at Universities. A USTREAM Report 2019. Brussels: European University Association, 2019. 44 p.
- Hendrickson K. A., Francis K. A. Finding professional true to self-authenticity in public university faculty experience. *Studies in Higher Education*. 2018. № 43 (12). P. 2398–2411. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1333492>
- Henri D. C., Morrell L. J., Scott G. W. Student perceptions of their autonomy at University. *Higher Education*. 2018. Volume 75. P. 507–516. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10734-017-0152-y>
- Kohtamäki V. Autonomy-driven segmentation for competition among Finnish universities: leaders' perceptions. *Studies in Higher Education*. 2020. № 47 (1). P. 67–79. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1730314>
- Lisbon Declaration «Europe's Universities Beyond 2010: Diversity with A Common Purpose». 2007. URL: <https://eua.eu/downloads/publications/lisbon%20declaration%20%20europes%20universities%20beyond%202010%20diversity%20with%20a%20common%20purpose%20en%20fr%20de%20es%20it.pdf>
- Managing the university community: exploring good practice / Ed. by B. Conraths and A. Trusso. Brussels: European University Association, 2007. 112 p.
- Mendoza P. Autonomy and weak governments: challenges to university quality in Latin America. *Higher Education*. Volume 80. P. 719–737. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10734-020-00511-8>
- Meyer H.-D, Zhou K. Autonomy or oligarchy? The changing effects of university endowments in winner-take-all markets. *Higher Education*. 2017. № 73 (6). P. 833–851. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10734-017-0109-1>
- Orazbayeva B., van der Sijde P., Baaken T. Autonomy, competence and relatedness – the facilitators of academic engagement in education-driven university-business cooperation. *Studies in Higher Education*. 2021. № 46 (7). P. 1406–1420. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1679764>
- Pruvot E. B., Estermann Th. Autonomy in Europe III. The Scorecard 2017. Brussels: European University Association, 2017. 74 p.

QS World University Rankings 2022. URL:
<https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2022> (дата звернення: 01.02.2022).

Reichert S. Institutional diversity in European higher education. Tensions and challenges for policy makers and institutional leaders. Brussels: European University Association, 2009. 164 p.

Rymarzak M., den Heijer A., Curvelo Magdaniel F., Arkesteijn M. Identifying the influence of university governance on campus management: lessons from the Netherlands. *Studies in Higher Education*. 2020. № 45 (7). P. 1298–1311. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1616167>

Shin J. C., Li X., Nam I., Byun B.-K. Institutional Autonomy and Capacity of Higher Education Governance in South Asia: A Comparative Perspective. *Higher Education Policy*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41307-020-00220-y>

University Autonomy in Europe III Country Profiles. Brussels: European University Association, 2017. 224 p.

REFERENCES

Lugovy, V. I., Talanova, Zh. V. (Ed.) (2015). *Avtonomiya ta vryaduvannya u vishij osviti: monografiya [Autonomy and Governance in Higher Education: Monograph]*. Institut vishoyi osviti NAPN Ukraini.

Akademichni svobody, universytetska avtonomiya ta osvita dlya stalogo rozvytku. Movoyu dokumentiv [Academic freedoms, university autonomy and education for sustainable development. In the language of documents] (2009). ChDU im. Petra Mogyly.

Kovtunets, V. (Ed.) (2020). *Analiz providnogo vitchyznyanogo ta zarubizhnogo dosvidu shhodo mexanizmv finansovoyi avtonomiyi zakladiv vyshhoyi osvity: analitychni materialy u dvoh chastynah [Analysis of the leading domestic and foreign experience on the mechanisms of financial autonomy of higher education institutions: analytical materials in two parts]*. Printeko.

- Verdenhofa, O., Kalenyuk, I. & Tsymbal, L. (2018). Parametry ta modeli avtonomiyi universytetiv [The Parameters and Models of the Autonomy of Universities]. *International Economic Policy*, 1, 109–127.
- Vlasova, I. (2018). Avtonomiya universytetu: teoretychnyj aspekt [University autonomy: theoretical aspect]. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University*, 16, 37–44. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2018-16-37-44>
- Vlasova, I. (2018). Avtonomiya zakladiv vyshhoyi osvity: analiz klyuchovykh yevropejskykh i mizhnarodnykh dokumentiv [Autonomy of higher education institutions: analysis of the key European and International documents]. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 1 (5), 62–71. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2018-5-1-62-71>
- Vlasyuk, O. A., Daragan, T. P. (2020). Optyimizaciya vprovadzhennya universytetskoyi avtonomiyi u vitchyznyanyh zakladah vyshhoyi osvity – shlyakh do uspishnoyi integraciyi v yevropejskyj osvitnij prostir [Optimizing the implementation of university autonomy in domestic higher education institutions – a path to successful integration into the european education space]. *Educational analytics of Ukraine*, 1 (8), 104–115. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-1-104-115>
- Vlasyuk, O., Daragan, T. (2021). The state of implementation of organizational autonomy in domestic institutions of higher education *Educological discourse*, 2, 60–76. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.5>
- Hrabovenko, N. (2021). Mizhnarodni standarty implementaciyi avtonomiyi zakladiv vyshhoyi osvity [International implementation standards autonomy of higher education institutions]. *Public administration aspects*, 9 (1), 44–49. <https://doi.org/10.15421/152103>
- Derykhovska, V. I., Stepurina, S. O. (2018). Informacijno–analychne zabezpechennya upravlinnya organizacijnoyu avtonomiyeyu ZVO [Information and analytical support for management of organizational autonomy of IHE]. *Economy and Society*, 8, 644–653. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-90>

- Oles Honchar Dnipro National University (2022). *Polozhennia pro reitynhove otsiniuvannia diialnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv, kafedr ta fakultetiv Dniprovskoho natsionalnoho universytetu imeni Olesia Honchara* [Regulations on rating assessment of the activity of scientific and pedagogical workers, departments and faculties of Oles Honchar Dnipro National University]. https://www.dnu.dp.ua/docs/dnu/polozhennya/Nakaz%20%E2%84%9621_21_01_22_Polozhennya_Rejting_ocinuvannya_prof_diyal_NPP.pdf
- Donetsk National University named after Vasyl Stus (2020). *Polozhennia pro reitynhuvannia pokaznykiv diialnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv, kafedr, fakultetiv v Donetskomu natsionalnomu universyteti imeni Vasylia Stusa* [Regulations on rating the performance of research and teaching staff, departments, faculties at the Vasyl Stus Donetsk National University]. <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2020/10/polozhennya-pro-rejtynguvannya-diyalnosti-npp-kafedr-fakultetiv.pdf>
- Pavlenko, A. F., Antonyuk, L. L. (Eds.) (2014). *Doslidnyczki universytety: svitovij dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukraini* [Research universities: world experience and development prospects in Ukraine]. KNEU.
- Zakon Ukrainy «Pro vyshhu osvitu» [About higher education]. (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Zaporizhzhia National University (2021). *Kryterii reitynhovoho otsiniuvannia NPP ZNU* [Criteria for rating evaluation of scientific and pedagogical workers of Zaporizhzhia National University]. <https://www.znu.edu.ua/docs/2021/Reityng.pdf>
- Taras Shevchenko National University of Kyiv (2018). *Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v Kyivskomu natsionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka* [Regulations on the organization of the educational process at the Taras Shevchenko National University of Kyiv]. <https://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/Organization-of-the-educational-process.pdf> ;
- Taras Shevchenko National University of Kyiv (2019). *Polozhennia pro systemu zabezpechennia yakosti osvity ta osvitnoho protsesu v Kyivskomu natsionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka* [Regulations on the system of ensuring the

quality of education and the educational process at the Taras Shevchenko National University of Kyiv]. <http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Polozhennya%20QAS%202019.pdf> .

Borys Grinchenko Kyiv University (2020). *Polozhennia pro shchorichne reitynhove otsiniuvannia profesiinoi diialnosti naukovo–pedahohichnykh i naukovykh pratsivnykiv Kyivskoho universytetu imeni Borysa Grinchenka «Lider roku» [Regulations on the annual rating assessment of the professional activity of scientific-pedagogical and scientific workers of the Borys Hrinchenko University of Kyiv «Leader of the year»]*. https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_7/nakaz_199_19.03.2020_.pdf .

Ivan Franko National University of Lviv (2017). *Polozhennia pro otsiniuvannia roboty ta vyznachennia reitynhiv naukovykh, naukovo–pedahohichnykh i pedahohichnykh pratsivnykiv [Regulations on evaluation of work and determination of ratings of scientific, scientific-pedagogical and pedagogical workers]*. https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/reg_rating.pdf

Mokliak, V. M. (2017). *Rozvytok avtonomiyi v universytetah Ukrainy [Development of autonomy in Ukrainian universities]*. Dyvosvit.

Ogneviuk, V. (2018). *Ukrainskyi universytet u dobu eksponentnoho rozvytku [Ukrainian University at the time of exponential development]*. *Osvitologichniy diskurs*. № 1–2. 1–25. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.1-2.1452>

Protsenko, O., Bulvinska, O., Melnychenko, O., Charchula, Ya. (2021). *Universytetski cinnosti v zakladax vyshhoyi osvity Ukrainy ta Respubliky Polshha: poglyad studentiv [University values at higher education institutions of Ukraine and the Polish People’s Republic: students’ view]*. *Osvitologiya*, 10, 45–55. <https://doi.org/10.28925/2226–3012.2021.105>

Skyba, Yu. (2021). *Pratsevlashtuvannia naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh kadrovoi avtonomii universytetu: vitchyzniani praktyky. [Employee selection procedures for higher education teachers in the conditions of university autonomy: Ukrainian practices]*. *Osvitologichniy diskurs*. № 3 (34). 15-31. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.32>

- Sumy State University (2021a). *Polozhennia pro systemu zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity Sumskoho derzhavnoho universytetu [Regulations on quality assurance of higher education of Sumy State University]*.
<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=8aee6554-1539-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>
- Sumy State University (2021b). *Polozhennia pro konkurs «Krashchi naukovo-pedahohichni pratsivnyky Sum DU» [Regulations on the competition «The best scientific and pedagogical workers of Sumy State University»]*.
<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=1aa66817-b5d3-e911-9964-001a4be6d04a&kind>
- Sumy State University (2019). *Polozhennia pro konkurs «Pedahohichni innovatsii Sum DU» [Regulations on the competition «Pedagogical innovations of Sumy State University»]*.
<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=82e43e84-fd97-e911-9383-001a4be6d04a&kind=122>
- V. N. Karazin Kharkiv National University (2018). *Poriadok vyznachennia reitynhiv naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina [The procedure for determining the ratings of research and teaching staff of VN Karazin Kharkiv National University]*.
<https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/polozhennya-reiting-pracivnykiv.pdf>
- Khartiya universytetiv Ukrayiny: akademichni svobody, universytetska avtonomiya ta osvita [Charter of Universities of Ukraine: Academic Freedoms, University Autonomy and Education] (2009, July 10). *Osvita Ukrayiny*, 5.
- Yaroshenko, O. (2021). Otsiniuvannia diialnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv: vitchyzniani dosvid i vektory rozvytku v umovakh avtonomii universytetiv [Evaluation of the activity of scientific and pedagogical staff: domestic experience and vectors of development under the university autonomy]. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 1 (11), 132–143.
<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-11-1-132-143>
- Bunescu, L., Estermann, T. (2021). *Institutional transformation and leadership development at universities. A mapping exercise Report from the Innovative*

Leadership and Change Management in Higher Education project (NEWLEAD).

European University Association.

Carvalho, T., Videira, P. (2021). Losing autonomy? Restructuring higher education institutions governance and relations between teaching and non-teaching staff. *Studies in Higher Education*, 44 (4), 762–773. <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1401059>

Estermann, Th., Nokkala, T. (2009). *University Autonomy in Europe I. Exploratory study*. European University Association.

Estermann, Th., Nokkala, T. & Steinel, M. (2011). *University Autonomy in Europe II. The Scorecard*. European University Association.

Estermann, T., Kupriyanova, V. (2019). *Efficiency, Effectiveness and Value for Money at Universities. A USTREAM Report 2019*. European University Association.

Hendrickson, K. A., Francis, K. A. (2018). Finding professional true to self–authenticity in public university faculty experience. *Studies in Higher Education*, 43 (12), 2398–2411. <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1333492>

Henri, D. C., Morrell, L. J., Scott, G. W. (2018). Student perceptions of their autonomy at University. *Higher Education*, 75, 507–516. <https://doi.org/10.1007/s10734-017-0152-y>

Kohtamäki, V. (2020). Autonomy-driven segmentation for competition among Finnish universities: leaders' perceptions. *Studies in Higher Education*, 47 (1), 67–79. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1730314>

Lisbon declaration «Europe's Universities beyond 2010: Diversity with a common purpose» (2007).

<https://eua.eu/downloads/publications/lisbon%20declaration%20%20europes%20universities%20beyond%202010%20diversity%20with%20a%20common%20purpose%20en%20fr%20de%20es%20it.pdf>

Conraths, B. and Trusso, A. (Eds.) (2007). *Managing the university community: exploring good practice*. European University Association.

Mendoza, R. (2020). Autonomy and weak governments: challenges to university quality in Latin America. *Higher Education*, 80, 719–737. <https://doi.org/10.1007/s10734-020-00511-8>

- Meyer, H.-D, Zhou, K. (2017). Autonomy or oligarchy? The changing effects of university endowments in winner-take-all markets. *Higher Education*, 73 (6), 833–851. <https://doi.org/10.1007/s10734-017-0109-1>
- Orazbayeva, B., van der Sijde, P., Baaken, T. (2021). Autonomy, competence and relatedness – the facilitators of academic engagement in education-driven university-business cooperation. *Studies in Higher Education*, 46 (7), 1406–1420. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1679764>
- Pruvot, E. B., Estermann, Th. (2017). *Autonomy in Europe III. The Scorecard 2017*. European University Association.
- QS World University Rankings 2022*. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2022>
- Reichert, S. (Ed.) (2009). *Institutional diversity in European higher education. Tensions and challenges for policy makers and institutional leaders*. European University Association.
- Rymarzak, M., den Heijer, A., Curvelo Magdaniel, F., Arkesteijn, M. (2020). Identifying the influence of university governance on campus management: lessons from the Netherlands. *Studies in Higher Education*, 45 (7), 1298–1311. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1616167>
- Shin, J. C., Li, X., Nam, I., Byun, B.-K. (2021). Institutional Autonomy and Capacity of Higher Education Governance in South Asia: A Comparative Perspective. *Higher Education Policy*. <https://doi.org/10.1057/s41307-020-00220-y>
- University Autonomy in Europe III. Country Profiles* (2017). <https://eua.eu/downloads/publications/university%20autonomy%20in%20europe%20iii%20country%20profiles.pdf>

KALINICHEVA HALYNA, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-B Tymoshenko Str., 04212 Kyiv, Ukraine, h.kalinicheva@kubg.edu.ua

**ACADEMIC AUTONOMY: RESPONSIBILITY OF THE
UNIVERSITY FOR THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION**

Dynamic changes in socio-political life, European integrative aspirations of Ukraine and the development of a democratic society determined a number of reform changes in the system of national higher education, which affected the spread of academic freedoms and the universities institutional autonomy. The article points out the role of university autonomy and its measuring; the content of academic autonomy is revealed; it is the focused on one of its components – the rating assessment of research and teaching staff professional activities.

The aim of the article is to determine the role of academic autonomy as a necessary condition for the evaluation of scientific and pedagogical activities of university teachers and justify the importance of such self-esteem in the system of internal quality assurance of higher education.

The article points out the connection between the rating assessment of scientific and pedagogical staff of the university with its mission, vision and development strategy. It is noted that the rating of the university teachers' professional activities is a multilevel, integrated and complex process, which aims to study the level of quality assurance in higher education at the university and develop and justify management decisions to improve it.

Based on the comparison of normative documents and open sources on the Internet of Ukrainian universities from different Ukraine regions and universities included in the QS World University Rankings 2022, it was carried out the analysis of the rating assessment the professional activity of research and teaching staff of higher education institutions.

The analysis of self-assessment methods made it possible to identify both common criteria and approaches, and certain specifics in the rating policy of higher education institutions, which indicates the institutional autonomy of Ukrainian universities. Generalization the rating assessment practice of research and teaching staff in higher education institutions of Ukraine provides a key to understanding the existing problems and unused reserves in the internal system and the process of ensuring the quality of higher education.

Further study the practice of teaching staff professional activities' rating assessment in higher education institutions and taking into account the experience will help to optimize the internal providing system of higher education quality.

Keywords: *academic autonomy; internal quality assurance system; management decisions; quality of higher education; rating assessment; research and teaching staff; university autonomy.*

Стаття надійшла до редакції: 29.01. 2022.

Стаття прийнята до друку 04.04.2022